

Hayat

TARİH

MECMUASI

Sayı : 6

Temmuz 1969 - 250 kuruş

Türkler'in Elinde Gelişen İslâm Medeniyeti

Yazan : İsmet Binark

İSLÂMİYET'İN yayıldığı sıralarda insanlık tam bir mânevî zulüm içersindeydi. Tahrif edilmiş semavî gerçeklere inanan ve köhne Bizans kalıntısı bir medeniyete mirasçı olan Avrupa, cehaletin en koyusu içinde bocalıyordu. İslâm dünyasında ise, ilmi her şeyden üstün tutan bir dünya ve ahiret görüşü, gerçek âlimlerin yetişmesine, ilmin ilerlemesine imkân veriyordu. Bir taraftan hadis, fıkıh, tefsir, mantık gibi «mânevî» diyebileceğimiz ilimler alabildiklerine gelişirken, diğer taraftan da; kimya, astronomi, cebir, trigonometri, ziraat gibi, bugünkü teknik medeniyetin dayandığı temellerin ilk taşları ve harcı atılıyor, Doğu'dan Batı'ya İslâm kültür ve medeniyeti yayılıyordu. Bu kültür ve medeniyet sadece, bilinenleri derleyip, toparlayıp aktarmıyor. Bilinmeyene doğru keşif ve seferler de yapıyordu..

Halbuki, zaman zaman ve hâkim bir görüş olarak İslâmiyet'in bilgi sahasındaki bütün ilerlemelere, hattâ okuyup yazmaya mâni teşkil ettiği defalarca ifade edilmiştir. Bütün bu iddiaların, hiç bir ilmi mesnedi yoktur. Zira, Türk - İslâm kültür ve medeniyeti tarihinin derinliklerine nüfuz ederek, muhtelif devirlerdeki seyrini

yakinen tetkik edersek, İslâmiyet'in, bilginin üstünlüğü hakkında veciz esaslar koyduğunu ve her zaman ilerlemeyi teşvik ettiğini görürüz. İslâmiyet, yüzyıllar boyu bu özelliğini muhafaza etmiş, ilim, felsefe, fikir ve sanat adamları yetiştirmiştir.

İslâmiyet, bir taraftan Batı âlemiyle temas geçerken, öte yandan da, Doğu'da Türklük'le münasebet kurmuştu. Bu temas daha ziyade bir kaynaşma şeklinde vuku buldu. Türkler «en iyi ve en son dini» hemen benimsediler ve ileriki yüzyıllarda bu dinin en kudretli savunucusu oldular.

İslâmiyet, Türk cemiyetine her konuda ve her müessesesinde tesir etmiştir. İslâmiyet, Türk cemiyetinin millî varlığını, milliyetini, örf ve âdetlerini yüzyılların yıkıcı tesirlerinden koruyarak selâmete çıkarmıştır.

Türkler'in de İslâm dinine ve dolayısıyla onun kültür ve medeniyetine hizmetleri pek büyük olmuştur. Müsteşrik ve Türkîyatçı Léon Cahun, bir eserinde, «Eğer Türkler'in himmeti olmasaydı, İslâm medeniyeti o kadar yükselmez ve o derece geniş iklimlere yayılmazdı,» demiştir.

On ciltlik «İslâm Medeniyeti Tarihi» nin

yazarı, İtalyan tarihçisi Leon Kaetano da, adı geçen eserinde bu konudaki görüşünü şöyle özetlemiştir: «Çölden yeni bir din çıkaran Araplar, çok geçmeden o dini, başkaları (yani Türkler) ellerine aldıktan sonra, yine çıktıkları çöle çekildiler.»

Türkler, İslâm dünyasına inmesi mukadder olan ağır darbelere mukavemet edebilecek ve hattâ İslâm dinini evvelce yayılmadığı yerlere götürecektir kadar kuvvetli yeni bir siyasi ve içtimaî nizâm kurmuşlardır. Batı'dan Haçlılar'ın, Doğu'dan Moğollar'ın yarattığı çifte tehlikeyi karşılayıp defeden ve Arap ülkelerini iki defa istilâdan kurtaran Türk orduları olmuştur. Hindistan'da yeni bir İslâm imparatorluğu kuran, Bizanslı eski düşmanını mağlup ederek, önce Anadolu'yu ve sonra İstanbul ve Balkanlar'ı İslâmiyet'e kazandıran Türk silâhları olmuştur. Türk orduları İslâm topraklarını müdafaa ve mamûr etmişlerdir. Hıristiyan Batı dünyasında «Müslüman» ve «Türk» tâbirleri bir tutulur olmuştur.

Türklük'le bu derecesine, sökülmemesine kaynaşan İslâmiyet; kitaba, okumaya ve ilme çok büyük değer veren bir dünya görüşüne sahipti. Bu dinin kendi peygamberine ulaştırdığı ilk emri «Oku!» olmuştur. Ayrıca bu dinin peygamberinin, ilim ve Müslümanlar'ı öğrenmeye teşvik eden söz ve emirleri; Türk - İslâm kültür ve medeniyetinde, ilmî ufkun genişlemesine ve netice olarak da, dinî kitapların yanısıra edebî ve ilmî kitapların çoğalmasına, kütüphanelerin, ilim müesseselerinin ve ocaklarının kurulmasına sebep olmuştur.

İslâmiyet hakkında pek yumuşak ve müsamahalı fikirleri olmadığı bilinen Comte de Gobineau bile, «Les religions et les philosophes dans l'Asie Centrale» (Paris, 1865) adlı eserinde şöyle demektedir: «Muhammed doktrininin fikrî gelişmeleri doğrudan doğruya engellediğini ispat etmek isteyenlerin düşüncelerini kabul etmek çok güçtür. Bu fikrin aksi daha büyük bir kolaylıkla müdafaa edilebilir. 'Bilginlerin mürekkebi, şehitlerin kanından daha kıymetlidir,' formülünü ifade etmiş olan bir dinin, insan zekâsının çalışmasına karşı olduğu söylenemez. Muhakkak olan bir şey varsa o da, Muhammed'in daha ilk günlerde bizzat ortaya atmış olduğu araştırma, münakaşa ve tenkit ruhunun asla kaybolmamış bulunmasıdır.»

Dünya tarihinde, her yönden çağdaş milletlerden üstün, büyük, kudretli ve ileri olabilmeye mucizesini vermiş olan Türk - İslâm kültür ve medeniyeti; bu üstünlüğünü bazı Batılı tarihçilerin ileri sürdü-

ğü gibi kılıç kuvvetinden almamıştır. Türk - İslâm imparatorluğunun sahip olduğu «kültür yüksekliğidir ki ona büyük, geniş ülkeleri idare etmek kudretini vermiştir. Eğer o kültürün her sahasında zamanının en yüksek derecesinde olmasaydı, medeniyetin türlü çenberinden geçmiş olan ülkelerde hâkim olabilir miydi?.. O kültür ve medeniyetin kudret ve kuvveti, ileri bir zihniyetle, karşısındaki kavimlere üstün olabilecek tarzda siyasi, askerî, fikrî ve iktisadî müesseselerde medenî bir seviyede olmasındandır.

Bu arada, İslâm kültürünün Hıristiyan Avrupa'ya ayrıca nasip verdiğini de unutmamak gerekir. Müslümanlar'ın barbar olduğunu her devirde ve her fırsatta ileri sürmüş olan Hıristiyan Avrupa, İslâm dünyası ile aralarında devam edegelmüş olan dinî ayrılığa rağmen, uzun bir müddet İslâm kültürü ile beslenmiştir.

Bilindiği gibi, Batı medeniyeti, Rönesans'tan önce ve sonra olmak üzere, karakter itibariyle birbirinden farklı iki şekil arzeder. Birincisinde din ve hukuk müesseseleri mevcut, fakat müspet ilim yoktur. Rönesans ise, müşahade vasıtasıyla, eksik olan müspet düşünceyi katarak onu tamamlamıştır. Fakat müşahade, bir kelime ile müspet ilim nereden gelmiştir? Batı dünyası, XV. yüzyıla kadar bunları kendiliğinden yaratmak şerefine ulaşmamışken sonra, iki yüz küsur yıllık bir devir içinde Batı esprisi âdeta fıskırçasına nasıl ortaya dökülmüştür? Bütün bunların başlıca sebebi, Sicilya, Endülüs ve Haçlı Seferleri yoluyla Avrupa'nın İslâm dünyasını, tefekkür ve müspet ilimleriyle tanıyarak kendine aktarmasıdır.

Avrupa, XVI. yüzyılda büyük rönesansına girmeden önce, XII. yüzyıldan XVI. yüzyıla kadar devam eden dört yüzyıl içinde Türk - İslâm ilim ve felsefesinin ısraklığını geçirmiştir.

Batı medeniyeti yalnız Yunan ve Hıristiyan düşüncesinin değil, İslâm ve daha sonra da Türk - İslâm hümanizminin tesirlerini fazlasıyla taşımaktadır. XVI. ve XVII. yüzyıllara kada İslâm kültür ve medeniyetinin müspet ilimlerle ilgili ana kitapları Avrupa üniversitelerinde, lâtince tercümeleriyle, ders kitapları olmuştur. Avrupalı mütefekkirler, devrin ilim dillerinden sayılan Arapça'yı öğrenmeye başlamışlardı. Fârâbî, İbni Sinâ, Hârezmi, İbnü Bâce gibi birçok İslâm filozof ve alimleri, isimlerinin Avrupa dillerinde aldığı şekilleriyle, Batı medeniyetinin malı olmuşlardır.

Sadece İslâm dünyasının değil, Batı'nın da ilk büyük tabibi olarak gördüğümüz

Râzî, büyük ekseriyeti Türk olan İran'ın Rey şehridir. Avrupa'da «Razes» ismiyle tanınan Râzî, çiçek ve kızamık hastalıklarını ilk tetkik edendir. Dünyanın çevresini en doğru şekilde ve bugünkü ölçülere göre ölçenler, Şâkîroğulları adında üç Türk kardeşti. Aynı tecrübeyi yapan ve Avrupalıların «Elfaraginius» dedikleri Fergana'lı Ahmed bin Ferzânî de Türk'tü. Avrupalıların «Elharezmi» adıyla tanıdıkları Harzemli Türk, Memûn'un kütüphaneler müdürüydü. Zamanın en yüksek astronomi ve matematik âlimi bu Türk'tü. El - Harezmi, ortaçağda matematik alanındaki fikir ve faaliyetlere en çok tesir etmiş olan şahsiyettir. Dünyaca meşhur astronomi ustası Uluğ Bey, Semerkant'lı bir Türk'tü. Yine astronomi ilminin kurucularından olan El - Birûnî de, bir Türk âlimiydi. İslâm dünyasında matematik ilminin gelişmesinde

büyük rol oynayanlardan, ilminden dolayı Ebül Fazl unvanı verilen ve Avrupa ilmine de tesir etmiş olan İbn-üt Türk, adı üstünde Türk'tü. Trigonometriyi bugünkü kalıbına sokan da Horasan Türkleri'nden Ebü'l - Vefa'dır. Beş yüz yıl önce mikrop teorisini ortaya atan Türk, tanınmış tabib ve mutasavvıf Akşemseddin'dir.

Müslüman âlimlerin, çeşitli ırk ve milletlere mensup olmalarına mukabil, ortak dil Arabça olduğundan, istisnasız bütün eserler Arabca yazılmıştır. İslâmiyeti benimseyen, yücelten ve savunan Türklük, onun tebşir olduğu lisan olan Arabça'yı da ilmi dil olarak kabullenmişti. İşte bu yüzden Türk bilginleri, yüzyıllar boyu ilmi eserlerini Arabça yazdılar. Bu ise, Türk dünyasına karşı besledikleri her kötü emelde ağır tokat yiyen Batılılar'ın, Türkler'in değerini azaltmak için bu eserleri, Araplar'a maletmelerine yol açtı.

İsfahan'daki meşhur Büyük camii, Türkler'in İran'da yaptığı şâhâne mimarlık ve medeniyet eserlerinden biridir.

